

УДК 811.111'42'3

**БАЗОВІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ ЯК ОДНОГО З
ВАЖЛИВИХ РІЗНОВИДІВ ПЕРЕКЛАДУ У СУЧАСНІЙ
ЛІНГВІСТИЧНІЙ НАУЦІ**

Нідзельська Юлія Михайлівна

к.філол.н., доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Анотація: У представленій розвідці увагу приділено перекладу як особливому виду мисленнево-мовленневої діяльності, розглянуто основні властивості перекладу художніх текстів. Художній переклад є проявом міжкультурної інтеракції, важливим є відтворити стилістичний ефект текстів оригіналу. Створення художнього перекладу пов'язане зі знанням особливостей життя, побуту, соціального середовища, історичного періоду певної лінгвокультури.

Ключові слова: переклад, інтерпретація, художній переклад, адекватність

Перш за все, варто згадати про відоме твердження, яке сьогодні залишається дуже важливим та актуальним. Ми маємо на увазі той факт, що художні твори, які є цінним джерелом про культуру певного народу, містять багато цінностей, які є необхідними для його функціонування, можуть стати доступними для представників інших лінгвокультур саме завдяки успішному перекладу іншими мовами. *Метою* цієї розвідки є розглянути основні особливості художнього перекладу. Актуальність такого дослідження може зумовлюватися різними факторами, зокрема і тим, що переклад вважають одним з основних різновидів соціальної взаємодії, явищем мультифункціональним та соціально-культурним. Вказаний нами термін «переклад» безперечно корелює із такими поняттями «інтеграція етнокultur»,

«діалог культур», «інтеркультурна комунікація» та ін. До того ж, перекладачі саме текстів художньої літератури повинні обов'язково враховувати певні особливості та вірогідні труднощі у процесі згаданого перекладу.

Крім того, актуальність вивчення особливостей відтворення низки художніх засобів у творах художньої літератури також є зумовленою важливістю відтворення стилістичного ефекту оригіналу у перекладі.

Сьогодні не виникає заперечень, що саме художній переклад є одним з найкращих проявів міжлітературної, а також міжкультурної інтеракції. Насправді він є базовою частиною національно-літературного процесу. Згаданий різновид перекладу має справу не тільки з *комунікативною*, а також з *естетичною* функцією мови [1, с. 120]. Отже, ми, у свою чергу, також підтримуємо думку, що у межах художніх творів відображено не лише певні події, але естетичні, філософські погляди автора, світогляд загалом.

Відтак, як це підкреслено Т. Ніколаєвою, труднощі перекладу літературних текстів можливо обґрунтувати високою смисловою «напруженістю» кожного слова (додамо, а також словосполучення та речення). Адже перекладачам необхідно не тільки відтворювати текст або тексти іншою мовою, а також створювати його або їх заново [1, с. 119].

Переклад, як це відомо, вважається особливим різновидом мисленнєво-мовленнєвої діяльності. Саме специфічний характер цієї діяльності визначає й особливість кожного етапу. Відправною точкою у межах діяльності перекладача часто вважають осмислення ним загального смислу тексту оригіналу. Далі, результатом цього є виникнення його цілісного образу, тобто створення текстового концепту як ментальної репрезентації, яка постає в процесі інтегрування інформації тексту у цілісну картину світу перекладача [2, с. 5]. У цьому контексті варто додати, що створення будь-якого художнього перекладу нерозривно пов'язане зі знанням особливостей життя, побуту, соціального середовища, історичного періоду. Варто обов'язково пам'ятати про обов'язкову близькість тексту перекладу до тексту оригіналу [1, с. 123].

Таким чином, дослідниця Т. Ніколаєва у своєму дослідженні зробила

висновок щодо того, що художній переклад має двобічний характер, вона підкреслила, що він є результатом міжлітературної комунікації, але, з іншого боку, багато в чому зумовлює та детермінує її. Як відомо, традиційним поглядом є той, згідно з яким основною функцією перекладу вважають інформативну, адже теорія художнього перекладу не виходила за межі національно-літературного процесу, навіть розуміла його дещо однобічно. Тепер у фокусі уваги дві основні функції перекладу, тобто *інформативна* та *творча*. Художній переклад розуміють як відтворення засобами рідної мови особливостей іншомовного літературного тексту (або сукупності текстів), при цьому повинно бути збережено єдність змісту і форми. Відтак, перекладацький процес є одним із вагомих елементів сприйняття іншомовної літератури [1, с. 125]. Таким чином, варто зазначити, що переклад художніх творів відіграє дуже важливу роль у теорії та практиці перекладу. Від того, наскільки якісно є здійсненим певний переклад, значною мірою залежить цілісне сприйняття певного твору або творів конкретною аудиторією. А переклад художнього твору виявиться якісним тільки за тієї умови, згідно з якою перекладач буде здатен коректно відтворити усі наявні художні прийоми, а також збереже відповідну атмосферу сюжету, специфіку стилю конкретного автора [3, с. 79].

Відомо, що завжди творчості письменника характерна своя індивідуальна своєрідність. Вона визначається його світоглядом, його приналежністю до конкретного історичного періоду. Ці особливості втілюються у виборі певних мовних засобів цим автором або авторами. До речі, від того, наскільки перекладач дотримується вказаних особливостей і залежить коректна передача (трансляція) своєрідної ідейно-художньої спрямованості оригінального тексту.

У сучасному перекладознавстві відомо, що однією з відомих складностей перекладу саме художнього тексту є відтворення *гри слів*. Вказане питання є одним із специфічних у сучасній лінгвістиці, адже не усі ті прийоми, які використовуються для створення потрібного комічного ефекту, знаходять аналоги у мові перекладу. З іншого боку, перекладач повинен мати достатній обсяг лінгвокультурологічного знання для того, щоб виконати адекватний

переклад [3, с. 80].

Адекватність є точністю та рівноцінністю оригіналу. Вона досягається за звичай через використання лексико-фразеологічних, граматичних та стилістичних заміन. Вони ж й створюють правильну картину у перекладі. Варто зробити акцент на тому, що саме завдяки замінам, які застосовуються перекладачем, можна передати майже всі елементи оригіналу. Очевидним є те, що майстерність перекладача виявляється у такому вмілому застосуванні. Але, нам варто пам'ятати, що іноді автор перекладу повинен нехтувати деякими елементами, у той самий час він чи вона може вилучати певні деталі та зосереджувати увагу на конкретних висловлюваннях [3, с. 80].

Як це підкреслено Г. Савчук, складність перекладів художніх творів можливо пояснити високою смисловою напруженістю кожного слова, різним світоглядом автора і перекладача, особливими способами усвідомлення дійсності у різних мовах, відмінностями у культурах, до котрих належать мови перекладу і оригіналу. Відтак, дослівний переклад може відобразити смисл та глибину тексту твору. Літературний переклад є неможливим без різнобічного усвідомлення, переосмислення оригінального тексту. Тільки глибоких знань іншої мови замало. Адже треба використовувати особливу майстерність є вмінням інтерпретувати гру слів, відчуття мовної форми, а також здатність передати художні образи [3, с. 81].

Окрім того, щоб точно визначити ідейно-тематичну спрямованість оригіналу, автор перекладу має обрати певні засоби для передачі образів оригіналу, а також специфічні риси авторського мовлення. Якщо є потреба перекладати вірші, то важливо зберігати організацію рим, насправді це не завжди є можливим, що зумовлено певними невідповідностями [3, с. 80].

На думку М. Федоріва, перекладач є першим реципієнтом, інтерпретатором, він отримує цілісний, стилістично самобутній твір із чітко визначеним змістом і формою. У процесі перекладу варто враховувати, що разом зі змістовою інформацією про певні події, явища, персоналії авторський текст містить інформацію про контекст, а також про предметно-подійне та

культурно-історичне тло. Автор вибирає структуру і засоби побудови тексту, при цьому він орієнтує свій твір на певного реципієнта через його ментальний код, в основі якого знаходиться певна система культурно зумовлених концептів, які повинні бути адекватно відображені у тексті перекладу [4, с. 72]. Головне завдання перекладу як процесу передачі змісту та стилістичних особливостей тексту однією мовою, засобами іншої мови полягає у доведенні до читача перекладу закодованої в оригіналі цілісної інформації. У процесі вибору засобів перекладу на перший план, на думку вченого, виступають “індивідуально-авторський добір мовних одиниць, їхня стилістично-логічна послідовність, інформаційна цілісність тексту та його емоційно-естетичний вплив на реципієнта” [4, с. 74]. Під час процесу перекладу у різних випадках досить по-різному змінюється мовна оболонка тексту. Як добре відомо, порівняння двох текстів оригіналу і перекладу є зовнішньою ознакою аналізованого різновиду перекладу. Однак лінгвісти, як правило, погоджуються з тим, що найбільш важливою є інформація, яка захована значно глибше поверхневих словних структур. Ми також підтримуємо таку поширену точку зору.

У цьому контексті варто згадати думку В. Приходька, яка стосується аналізу двох понять основних понять у сучасному перекладознавстві, а саме: *перекладу та інтерпретації*. На думку вченого, переклад та інтерпретацію вважають “активними творчими ментальними діяльностями суб'єкта, предметом яких є текст, об'єктом – зміст тексту, а метою – розуміння тексту” [5, с. 109]. Але результати обох вказаних активностей відрізняються. Адже саме інтерпретація спрямована на сприйняття смислу, його розкриття та роз'яснення, тобто на тлумачення з точки зору власного тезаурусу, а у підсумку маємо формування особистісного смислу. Водночас, з іншого боку, переклад також включає процес сприйняття смислу, розкриття смислу та його тлумачення крізь призму свого тезаурусу, але із подальшим продукуванням інваріантного тексту, котрий адекватно виражає смисл оригіналу, оцінку, замінює першоджерело в певному іншому лінгвокультурному середовищі [5, с. 109].

Крім того, дослідник визнає, що іноді перекладач може пожертвувати еквівалентністю, щоб точно передати різнопланові смисли тексту оригіналу. Загалом для перекладача дуже важливо висловити не свою власну думку, а дозволити прозвучати іншій. Водночас прагненням інтерпретатора вбачають продемонструвати власне бачення іншого [5, с. 109].

Таким чином, різні читачі отримують з художнього тексту різну за обсягом смислову та естетичну інформацію. Сприйняття художньої інформації, інтерпретація змісту твору читачем значно залежить від його ерудиції, особистих вподобань. Інтерпретація змісту твору перекладачем та достовірність його відтворення в перекладі залежать від глибини розуміння авторської картини світу, здатності відчувати та передати авторський стиль [5, с. 110].

Як важливий підсумок свого дослідження вчений В. Приходько зазначив, що і переклад, і інтерпретація мають між собою багато спільного та дещо відмінне. Але водночас їх варто вважати самодостатніми літературознавчими і перекладознавчими явищами. Також він підкреслив, що можна залишити за собою право вважати художній переклад інтерпретацією або, іншими словами, основою встановлення діалогу між текстом і перекладачем, виявленням смислу, який проходить крізь призму перекладацької свідомості та збагачується нею, спів творчістю письменника і перекладача. Її метою є взаєморозуміння, результатом цього взаєморозуміння є текст перекладу. Оскільки інтерпретація є способом індивідуального сприйняття, розуміння твору з подальшою побудовою власного смислу. Тоді переклад є власною інтерпретацією твору із подальшою його репрезентацією вже іншою мовою [5, с. 110].

Варто підкреслити, що переклад художнього тексту дуже часто зумовлює необхідність брати до уваги усі характерні властивості тексту деякого художнього твору [3, с. 81].

Варто зробити висновки, що переклад художніх текстів є непростим завданням для перекладача сьогодні, адже поряд з поверхневою інформацією текстів є цілий масив глибинної смислової, яку варто максимально повністю зберегти та відтворити іншою мовною системою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ніколаєва Т. Особливості художнього перекладу з української на англійську мову. Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Проблеми гуманітарних наук. Серія “Філологія” Вип. 42. 2018. С. 119-125.
2. Андрієнко Т. П. Переклад як когнітивно-комунікативна діяльність. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2014. С. 13-18.
3. Савчук Г. В., Дашкова К. В. Особливості перекладу художньої літератури. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. Вип. 35. 2018. С. 79-81.
4. Федорів М. Л. Художній переклад: пробоєми відтворення авторського задуму (на прикладі роману “Полтава” Р. Андріяшика). Наукові записки НаУМКА. Т. 85. Філологічні науки. 2008. С. 72-74.
5. Приходько В. Б. Інтерпретація та переклад художнього тексту: термінологічний аспект. Одеський лінгвістичний вісник. Вип. 9 (3). 2017. С. 108-111.